

QORAQALPOG‘ISTON TASVIRIY VA AMALIY SAN‘ATINING RIVOJLANISHI

Gozzal Turganbayevna Gubenova
Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti
2-kurs mustaqil tadqiqotchisi,
Saltanat Jambil qizi Baxitjanova
Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti 1-kurs
talabasi

DOI: <https://doi.org/10.37547/ssa-V4-I6-9>

Annotatsiya: Ushbu maqolada qoraqalpoq xalqining tasviriy va amaliy san‘ati, milliy madaniyati, qadriyatlari va o‘ziga xos an‘analarining tasviriy san‘at taraqqiyotida tutgan o‘rni haqida so‘z borgan. Ushbu xalq tomonidan yaratilgan ijodiy asarlarning mazmunini, Vatanga bo‘lgan muhabbati va tuyg‘ularini ranglar orqali ifodalangan kompozitsiya g‘oyalari asosida ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: qadriyat, an‘ana, qoraqalpoq xalqi, muzey, o‘tov, tasviriy san‘at, asar, milliylik.

O‘zbekiston g‘arbida joylashgan avtonom respublika Qoraqalpog‘iston o‘zining boy madaniy merosi va rang-barang san‘at an‘analari bilan mashhur mintaqadir. Qoraqalpog‘iston madaniy o‘ziga xosligining eng ko‘zga ko‘ringan jihatlaridan biri uning tasviriy va amaliy san‘ati bo‘lib, u avloddan- avlodga o‘tib kelayotgan turli uslub va uslublarni o‘z ichiga oladi. Qoraqalpog‘iston tasviriy san‘ati o‘zining jo‘shqin ranglari va geometrik naqshlari va murakkab naqshlari bilan ajralib turadi. Hududdagi ko‘plab an‘anaviy san‘at asarlari tabiat, xalq og‘zaki ijodi va kundalik hayotdan ilhomlanib, Qoraqalpog‘iston xalqining atrof-muhit bilan chambarchas bog‘liqligini aks ettiradi. Qoraqalpog‘istonda tasviriy san‘atning eng mashhur namunalari biri – asrlar davomida onadan qizga o‘tib kelayotgan gilamdo‘zlik amaliyotidir. Qoraqalpoq gilamlari o‘zining nafis hunarmandchiligi va murakkab dizayni bilan mashhur bo‘lib, ularni butun dunyo kolleksionerlari va san‘at ixlosmandlari orasida katta qiziqish uyg‘otadi.[1.62]

Qoraqalpog‘iston tasviriy va amaliy san‘ati, xususan, amaliy bezak san‘ati, o‘zining boy tarixi va ildizlari bilan ajralib turadi. Bu san‘atlar sohasida urushlar va tarixiy voqealar ta’siri bilan rivojlangan. Qoraqalpog‘istonda alohida pavil‘onlar tashkil qilingan, bu yerda urushda halok bo‘lgan insonlarning ismlari ko‘rsatilgan. O‘zbekistonning boshqa viloyatlari bilan birga, Qoraqalpog‘iston ham o‘zining xalq hunarmandchiligidagi noyob an‘analari va qadimiy kashtado‘zlik kabilar bilan mashhur. Qoraqalpog‘istonda gilamdo‘zlikdan tashqari, kulolchilik, zargarlik, kashtachilik kabi amaliy san‘atning turli yo‘nalishlariga ixtisoslashgan hunarmandlar jamoasi ham faol rivojlanmoqda. Bu hunarmandlar an‘anaviy texnika va zamonaviy materiallar uyg‘unligidan foydalanib, mintaqaning boy madaniy merosini namoyish etuvchi noyob va go‘zal asarlar yaratadi. Bu hunarmandlarning ko‘pchiligi yoshligidan o‘z hunarini o‘rganib, Qoraqalpog‘istonning san‘at an‘analarini asrab-avaylash maqsadida o‘z mahorat va bilimlarini kelajak avlodga yetkazmoqda. Qoraqalpog‘istonda tasviriy va amaliy san‘atning muhim jihatlaridan biri uning mintaqaning madaniy o‘ziga xosligini saqlash va targ‘ib etishdagi ahamiyatidir. San‘at Qoraqalpog‘iston jamiyatida hamisha markaziy o‘rin tutib, odamlarning o‘zini namoyon etishi, o‘z qadriyatlarini bildirishi va o‘z merosi bilan bog‘lanishi uchun vosita bo‘lib xizmat qilgan. Qoraqalpoq san‘atkorlari o‘z san‘atini yaratish va baham ko‘rish orqali o‘z madaniyatining betakror go‘zalligi va rang-barangligini tarannum etish bilan birga, ushbu hudud aholisida hamjamiyat va iftixor tuyg‘ularini uyg‘otmoqda.[2.118]

A.Asqarovning naqqoshlik asarlarida nafaqat vodiy, balki O‘zbekiston naqqoshligining yetuk ustalari O.Qosimjonov, T.To‘xtaxo‘jayev, J.Hakimov, Z.Qodirovlarning eng yaxshi an‘analari davom etmoqda. Ushbu manzaradan ko‘rinib turganidek, oxirgi o‘n yil mobaynida yog‘och o‘ymakorligi va naqqoshlik san‘ati haqiqatan ham rivojlanib, unutilib borayotgan ba’zi uslublarni

qayta tiklayotgani, naqshlarning ro'yxati yil sayin kengayayotgani va islamiyning bir necha turlari uyg'unlashayotganining guvohi bo'lmoqdamiz.

Qoraqalpog'iston tasviriy va amaliy san'ati deganda Qoraqalpog'iston san'at muzeyi, I.V. Savitskiy nomidagi muzey ko'z oldimizda gavdalaniladi, Nukus shahrida joylashgan bir mukammal san'at markazi. Bu muzey 1966 yilda tashkil topgan va 1984 yildan N.V. Savitskiy nomi bilan ataladi. Muzeyning umumiy maydoni 6,900 kvadrat metr bo'lib, qoraqalpoq xalq amaliy san'ati, qadimiy va o'rta asrlar Xorazm san'ati, 1920-30-yillar o'zbek va rus tasviriy san'ati, qoraqalpoq zamonaviy rang-tasviri va haykaltaroshligi, ilmiy-ma'rifiy bo'limlar, kutubxona (10 ming dona asar), fond hamda ta'mirlash usta-xonasini o'z ichiga oladi. Muzeyning eksponatlari orasida qoraqalpoq xalq ustalari tomonidan yaratilgan zargarlik, yog'och o'ymakorligi, kashtado'zlik, to'qimachilik (ayniqsa, o'tov jihozlari) va boshqa asarlar ham mavjud. Qadimiy Xorazm san'ati bo'limida esa muzeyning arxeologik guruhlari tomonidan qo'lga kiritilgan topilmalar saqlanadi. Tasviriy san'at bo'limida qoraqalpoq rassomlari (I.Savitskiy, K.Soipov, J. Quttimurodov, D.To'raniyozov va b.)ning asarlari yanada boyimoqda. Shuningdek, 1920-30-yillarda faol ijod etgan rus rassomlari A.Shevchenko, R.Falk, V.Muxina, I.Grabar asarlari ham o'rin olgan. Muzeyning o'ziga xosligi eksponatlarning zich joylanishi, ekspozitsiyalarda to'plamni to'laqonli namoyishiga erishganidadir. Muzey san'at asarlarini to'plash, targ'ib etish, kataloglar chop etish, ko'rgazmalar tashkil qilish bilan shug'ullanadi. So'nggi yillarda Qoraqalpog'istonning tasviriy va amaliy san'atiga mahalliy aholi va xalqaro san'at jamoatchiligi o'rtasida qiziqish yana ortdi. Ushbu qayta tiklanish an'anaviy san'at turlariga bo'lgan hurmat va tobora globallashib borayotgan dunyoda madaniy merosni saqlab qolish istagi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Qoraqalpog'istonlik ko'plab ijodkorlar o'z iste'dodidan foydalanib, yangi uslub va uslublarni kashf etmoqda, an'anaviy usullarni zamonaviy ta'sirlar bilan uyg'unlashtirib, innovatsion va hayajonli san'at asarlarini yaratmoqda.[3.23]

Qoraqalpog'iston Respublikasida tasviriy va amaliy san'at sohasi yanada rivojlantirilmoqda. Prezidentimiz tomonidan madaniyat va san'at sohasida ta'lim sifatini oshirish maqsadida jiddiy o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bu yo'nalishda xattotlik va miniatyura san'ati ta'limi amaliyot bilan bog'lanib, milliy usulda qog'oz tayyorlash bo'yicha o'quv ishlab chiqarish ustaxonasi ham tashkil etilgan. Mutasaddilarga musiqa va san'at maktablari muallimlarining oyligini oshirish, ushbu maktablarning kommunal xarajatlarini byudjetdan qoplash bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Madaniyat va san'at sohasida faoliyat olib borayotgan xodimlarning oyliklari 2024 yil 1 apreldan 20 foizga, 2025 yil 1 yanvardan yana 15 foizgacha oshirilmoqda. Buning yanada rivojlanishi uchun Toshkentda tasviriy va amaliy san'at festivali ham boshlanib, yurtimiz tasviriy san'atining taraqqiyot bosqichlariga oid konferensiyalar va akademik rassomlar ishtirokidagi mahorat saboqlari tashkil etilmoqda. O'quvchilarning darsdan tashqari vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida ularning qiziqishlariga ko'ra milliy musiqa cholg'ularida kuy ijro etish mahorati, tasviriy va amaliy san'at, hunarmandchilik yo'nalishlarida amaliy to'garaklar tashkil etilmoqda. Shuningdek, o'quvchilar va talabalar o'rtasida madaniyat va san'at sohasidagi respublika ko'rik-tanlovlari tashkil etilmoqda. Bu qadamli rivojlanishlar orqali Qoraqalpog'iston tasviriy va amaliy san'ati o'zining o'ziga xos yorug'liklarga erishmoqda.

Qoraqalpog'iston intiluvchan ijodkorlarga muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, resurslar va imkoniyatlarni taqdim etish orqali o'zining badiiy merosini asrab-avaylash hamda madaniy almashinuv va o'zaro tushunishni rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, mintaqaning o'ziga xos san'at an'alarini namoyish etuvchi ko'rgazmalar, festivallar va boshqa tadbirlar orqali Qoraqalpog'iston san'ati va madaniyati haqida milliy va xalqaro miqyosda xabardorlikni oshirishga harakat qilish kerak.

Xulosa qilib aytganda, Qoraqalpog'iston tasviriy va amaliy san'ati mintaqaning madaniy merosi va o'ziga xosligini asrab-avaylashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Qoraqalpoq rassom va hunarmandlari an'anaviy uslublar, zamonaviy ta'sirlar va innovatsion yondashuvlar uyg'unligi orqali o'z madaniyatining boyligi va rang-barangligini aks ettiruvchi go'zal va betakror san'at asarlarini yaratishda davom etmoqda. Qoraqalpog'iston mintaqadagi san'at jamoatchiligini

qo‘llab-quvvatlash va targ‘ib qilish orqali o‘zining tasviriy va amaliy san‘ati jonli va dolzarb bo‘lib, kelajak avlodlar bahramand bo‘lishi va qadrlashini ta‘minlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bo‘latov S.S Ashirova M.O Amaliy san'at qisqacha lug'ati. Qomuslar bosh taxriyati. 1992 yil.
2. Nodir B. Tasviriy va amaliy san'at atamaları lug'ati- Toshkent “san'at”,2000.
3. Савицкий И. В. Коракалпок халк амалий санъати. Ёгоч уймакорлиги. - Тошкент: С. 22. «Фан», 1965. - С. 23.
4. O.Tolov A.S Me'moriy shakllarni uyg'unlashtirish va bezash. Samarqand 2003.
5. Azimov I. O‘zbekiston naqshu nigorlari. T.G' G"ulom nomidagi adabiyot va san'at nashryoti. 1987 yil.